

مطالعه تطبیقی نگاره‌های بازنمایی شخصیت و پیکره حضرت علی (ع) در نسخ خطی آثار الباقیه بیرونی و جامع التواریخ رشیدی^۱

مجید مزیدی شرف‌آبادی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۱۹

چکیده

حضرت علی (ع) طبق آیات قرآن و روایات اسلامی، دارای فضائل بسیاری است و نگارگران ایرانی، در مقاطع تاریخی مختلف، تصویر ایشان را مصور کرده‌اند. در نسخه‌های خطی آثار الباقیه بیرونی و جامع التواریخ رشیدی متعلق به دوره ایلخانی، نگاره‌هایی از ایشان دیده می‌شود. از آنجا که آثار الباقیه بیرونی و جامع التواریخ رشیدی، به ترتیب دارای محتوایی علمی تاریخی و تاریخی است، شخصیت‌پردازی‌های گوناگونی از حضرت علی (ع) ارائه شده است که اهمیت موضوع، ضرورت انجام پژوهش را ایجاب کرده است. اهداف پژوهش، شناخت ویژگی‌های شخصیتی حضرت علی (ع) در نگاره‌های نسخه‌های خطی آثار الباقیه بیرونی و جامع التواریخ رشیدی و شناسایی ذهنیت‌های تأثیرگذار در انتخاب موضوع نگاره‌های مرتبط با حضرت در دو نسخه است. پرسش‌ها عبارت‌اند از: ۱. در نگاره‌های نسخه‌های خطی آثار الباقیه بیرونی و جامع التواریخ رشیدی، به کدام یک از ویژگی‌های شخصیتی حضرت علی (ع) توجه شده است؟ ۲. انتخاب موضوع نگاره‌های مرتبط با حضرت علی (ع) در نسخه‌های آثار الباقیه بیرونی و جامع التواریخ رشیدی تابع چه ذهنیتی صورت گرفته است؟ در پژوهش پیش رو، اطلاعات کتابخانه‌ای، اسنادی و تصویری به شیوه توصیفی تحلیلی با رویکرد تطبیقی بررسی شده و نمونه‌ها شامل سه نگاره از نسخه آثار الباقیه بیرونی و دو نگاره از نسخ جامع التواریخ رشیدی به صورت هدفمند انتخاب شده است. نتایج نشان می‌دهد نگارگر در نسخه علمی تاریخی آثار الباقیه، به ابعاد شخصیتی حضرت علی (ع) نظیر رزمنده بودن، خانواده دوستی، جانشینی پیامبر و به طور کلی عقاید شیعی تأکید کرده و در نسخه جامع التواریخ رشیدی، نگارگر شخصیت حضرت علی (ع) را برجسته نکرده و دیدگاهی مستندگونه داشته است و شخصیت حضرت را به عنوان رزمنده‌ای در سپاه اسلام نشان داده است.

واژه‌های کلیدی: شخصیت حضرت علی (ع)، نگارگری ایلخانی، آثار الباقیه بیرونی، جامع التواریخ رشیدی.

1-DOI:10.22051/JJH.2022.37689.1705

۲- دانشجوی دکتری تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی، دانشکده هنر، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. majid.mazidi@shahed.ac.ir

نسخه‌ها انجام شده است. مقاله «نقش و کارکرد نگارگری در مشروعیت مذهبی حکومت ایلخانان با تأکید بر نمادهای شیعی در نگارگری‌های جامع‌التواریخ رشیدی و آثار الباقیه بیرونی» اثر بهروزی پور و امیرحاجلو (۱۳۹۷) در نشریه تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی چاپ شده است. بر پایه نتایج آن، تمایلات و اندیشه‌های سیاسی، اجتماعی و دینی حکام ایلخانی در نسخ جامع‌التواریخ و آثار الباقیه، با مضامین شیعی نمود یافته است. البته به نظر می‌رسد در نسخه جامع‌التواریخ برخلاف نسخه آثار الباقیه مضامین شیعی به کار نرفته و همین امر سبب شکل‌گیری ایده اصلی پژوهش حاضر شده است.

نتایج پژوهش «تحلیل نگاره‌های دارای مضمون شیعی مربوط به دوره‌های ایلخانی، تیموری و ترکمن بر اساس گفت‌وگو (دوازده امامی)» نوشته مهدی زاده (۱۳۹۵) در نگارینه هنر اسلامی هم نشان می‌دهد که گفت‌وگو شیعی در نگاره‌های با مضمون شیعی در دوره‌های ایلخانی، تیموری و ترکمن به ظهور نرسیده است. درباره نگاره غدیر خم در آثار الباقیه نیز می‌توان به پایان‌نامه کارشناسی ارشد نخستین سورکوهی (۱۳۹۳) با موضوع «مطالعه تطبیقی نگاره‌های ولادت پیامبر اکرم (ص) در جامع‌التواریخ- سیرالنبی، شکستن بت‌های کعبه توسط حضرت علی (ع) در (روضه‌الصفاء- آثار المظفر) و واقعه غدیر خم در (آثار الباقیه- آثار المظفر)» اشاره کرد.

مهناز شایسته‌فرو و کتابون کیان و زهرا شایسته‌فرو (۱۳۹۰) در مقاله «بررسی موضوعی شمایل‌نگاری پیامبر اسلام (ص) در نگارگری دوره ایلخانی و حضرت مسیح در نقاشی مذهبی بیزنس متأخر» در مطالعات هنر اسلامی به نگاره مباحله در آثار الباقیه اشاره کرده‌اند. «عناصر بصری رویدادهای زندگی پیامبر اکرم (ص) در نگاره‌های جامع‌التواریخ» هم پژوهش دیگری است که حاصل مطالعات شایسته‌فرو و عبدالکریمی (۱۳۹۵) چاپ شده در مطالعات هنر اسلامی است و در آن نگاره اعزاز حضرت علی (ع) و حضرت حمزه عموی پیامبر (ص) (محفوظ در مجموعه ناصر خلیلی) بررسی شده است. اما محوریت پژوهش بررسی شخصیت امیرمؤمنان نیست.

مقاله «بررسی مضامین مذهبی در نسخ خطی جامع‌التواریخ» هم حاصل مطالعات صداقت و خورشیدی (۱۳۸۸) در مطالعات هنر اسلامی است و به نگاره اعزاز حضرت علی (ع) و حضرت حمزه عموی پیامبر (ص) اشاراتی

در تاریخ نگارگری ایران، همواره نگاره‌هایی در راستای به تصویر کشیدن رخدادهای دین اسلام با تفاوت‌ها و تمایزاتی از هم تصویر شده‌اند. نگارگران با توجه به مضامین نسخه‌ها و سبک نگارگری زمان خود و خواسته‌های حاکمان وقت، تصویرگری متفاوتی از قهرمانان دینی داشته‌اند. حضرت علی (ع) یکی از این قهرمانان دینی است که در نسخه‌های خطی به شخصیت وی توجه شده و به دلیل ویژگی‌های بارز شخصیتی او و ارادت شیعیان به ایشان، همواره به عنوان یک قهرمان مذهبی در میان مسلمانان و به ویژه اهل تشیع مطرح بوده است. در دوره ایلخانی، نگاره‌هایی از حضرت علی (ع) در کتاب آثار الباقیه بیرونی و جامع‌التواریخ رشیدی دیده می‌شود. کتاب آثار الباقیه دارای محتوایی علمی تاریخی است و تصاویری در رابطه با وقایع مذهبی دین اسلام و حضرت علی (ع) را در خود جای داده است. کتاب جامع‌التواریخ رشیدی نیز دارای محتوایی تاریخی بوده و در نگاره‌هایی از آن، حضرت علی (ع) حضور دارد. در راستای موضوع، پرسش‌هایی مطرح شده‌اند که عبارت‌اند از:

۱. در نگاره‌های نسخه‌های خطی آثار الباقیه بیرونی و جامع‌التواریخ رشیدی، به کدام یک از ویژگی‌های شخصیتی حضرت علی (ع) توجه شده است؟
 ۲. انتخاب موضوع نگاره‌های مرتبط با حضرت علی (ع) در نسخه‌های آثار الباقیه بیرونی و جامع‌التواریخ رشیدی تابع چه ذهنیتی صورت گرفته است؟
- در راستای پژوهش، ابتدا جایگاه حضرت علی (ع) در دین اسلام و تفکر شیعی بیان شده و سپس نسخه آثار الباقیه بیرونی معرفی و شخصیت حضرت علی (ع) در نگاره‌های این نسخه تحلیل شده است و در ادامه، نسخه‌های جامع‌التواریخ رشیدی بررسی شده و سپس شخصیت حضرت علی (ع) در نگاره‌های این نسخه‌ها تحلیل شده است. در گام آخر بازنمایی شخصیت حضرت علی (ع) در نسخه‌ها مقایسه شده است.

پیشینه پژوهش

در جست‌وجوهای انجام شده، پژوهشی با عنوان «مطالعه تطبیقی نگاره‌های بازنمایی شخصیت و پیکره حضرت علی (ع) در نسخ خطی آثار الباقیه بیرونی و جامع‌التواریخ رشیدی» یافت نشده است، اما مطالعاتی درباره هریک از

شده است.

است:

افشاری (۱۳۸۸) هم در نگره، در مقاله «روننگاری موضوع‌های قرآنی در ننگرگری»، نگاره‌های کتاب آثار الباقیه دوره ایلخانی را با نمونه روننگاری شده آن در دوره صفوی، موجود در کتابخانه مدرسه عالی شهید مطهری تطبیق داده است.

روش پژوهش

در این پژوهش، اطلاعات کتابخانه‌ای، اسنادی و تصویری به شیوه توصیفی تحلیلی با رویکرد تطبیقی بررسی شده و نمونه‌های پژوهش شامل سه نگاره از نسخه آثار الباقیه بیرونی محفوظ در موزه ادینبورگ و دو نگاره از نسخه جامع التواریخ رشیدی دوره ایلخانی محفوظ در انجمن سلطنتی آسیایی در لندن و یک نگاره از نسخه جامع التواریخ موجود در موزه کتابخانه توپقاپی سرای استانبول است که به صورت هدفمند، در راستای اهداف پژوهش انتخاب شده‌اند.

جایگاه حضرت علی (ع) در اسلام و تفکر شیعی

علی بن ابی طالب (ع) مشهور به امیرالمؤمنین (۱۳ رجب سال ۲۳ قبل از هجرت - ۲۱ رمضان سال ۴۰ ق)، امام اول همه مذاهب شیعه، صحابی، راوی، کاتب وحی و چهارمین خلیفه از خلفای راشدین نزداهل سنت است. وی پسرعمو و داماد پیامبر اکرم (ص)، همسر حضرت فاطمه (س)، پدر و جدیازده امام شیعه است. پدر او ابوطالب و مادرش فاطمه بنت اسد است. به گفته عالمان شیعه و بسیاری از علمای اهل سنت، در کعبه زاده شد و نخستین مردی بود که به پیامبر اسلام (ص) ایمان آورد. از نظر شیعه، حضرت علی (ع) به فرمان خدا و تصریح پیامبر (ص)، جانشین بلافصل رسول خدا (ص) است (URL ۱). وحدت و انسجام ابعاد شخصیت امام علی (ع)، خود نشانگر معجزه آفرینش است و رسول خدا نیز به جامعیت این ابعاد اشاره کرده و حضرت امام علی (ع) را جامع پاره‌ای از صفات انبیا الهی می‌داند (صداقت، ۱۳۸۵: ۱۰۹). در روایات شیعی از رسول اکرم نقل شده که «اگر درختان قلم و دریاها مرکب و جنیان حسابگر و آدمیان کاغذ شوند، نمی‌توانند فضایل علی بن ابی طالب را بشمارند که فضیلت‌ها و حالات او را از نظر شرف و کمال جز خدای سبحان و رسولش نمی‌داند» (دیلمی، ۱۳۷۷: ۲/۲).

در جدول (۱) شرح مفصلی از فضائل و شأن حضرت امام علی (ع) در آیات قرآن کریم، احادیث و روایات ارائه شده

نسخه آثار الباقیه بیرونی

کتاب آثار الباقیه عن قرون الخالیه، نسخه‌ای عربی، متعلق به ابوریحان محمد بن احمد بیرونی (۴۲۷-۳۵۲ ق) است (افشاری، ۱۳۸۷: ۵۴) و بیرونی به احتمال قوی در تاریخ (۳۹۱ ق/۱۰۰۰ م) زمانی که در دربار امیر شمس‌المعالی بن وشمگیر زیاری می‌زیسته، آن را تألیف کرده است (نخستین سورکوهی، ۱۳۹۳: ۴۴). موضوع اصلی کتاب شامل گاه‌شماری و گاه‌شناسی ملت‌های باستانی است و در آن، مطالب ارزشمندی درباره مسائل نجومی، جشن‌ها و اعیاد اقوام گوناگون، مراسم فرقه‌های مذهبی، گزارشی راجع به مدعیان نبوت و مطالبی بدیع در تاریخ ملوک بابل، کلد، مصر، ایران، روم و یونان، بیان شده است (همان: ۴۲). این نسخه در زمان گسترش فعالیت شیعیان، به سفارش اولجایتو تهیه شده است (Okasha, ۱۹۸۱: ۴۵). از این کتاب چندین نسخه در کتابخانه‌های داخلی و خارجی وجود دارد، ولیکن نسخه‌ای که در دوران ایلخانی کتابت شده (۱۳۰۷ م / ۷۰۷ ق) به خط کاتب شهیر ابن اکتبی است که اکنون در دانشگاه ادینبورگ نگهداری می‌شود. (شایسته فرو دیگران، ۱۳۹۰: ۴۴) نسخه خطی آثار الباقیه در دانشگاه ادینبورگ، در تبریز و در کتابخانه ربع رشیدی برای خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی مصور شده است (نخستین سورکوهی، ۱۳۹۳: ۴۴).

کتاب‌هایی چون آثار الباقیه با مذاق و سلیقه مغولان بیشتر هم‌خوانی داشت، چون در این کتاب علاوه بر مباحث تقویمی زمان و مکان، مقولاتی چون تاریخ، جشن‌ها و آداب ملل گوناگون نیز آمده است. همچنین بیرونی با مسامحه علمی و ذهن بازی که داشته، جلوتر از زمان خود فکر می‌کرده و این مسامحه علمی او برای مغولان چشمگیر بوده است (آزند، ۱۳۹۷: ۱۵۰).

غازان خان پس از رسمیت بخشی به دین اسلام در چهارچوب حکومت ایلخانی، به تمامی قال و مقال‌های مذهبی در این دوره خاتمه بخشید و حکومت ایلخانان را در جاده تک‌دینی انداخت و تمامی تصمیم‌گیری‌ها را حول محور شریعت اسلامی سامان بخشید و طبیعی است که توجه به پیامبر و اهل بیت او در صدر برنامه‌های مذهبی قرار گیرد و در نسخه مصوری چون آثار الباقیه، بر حضور تصاویر آنها تأکید شود. گفتنی است که ۲۵ نگاره این نسخه، از نظر

فضائل امام علی (ع)	فضائل قرآنی عنوان، شماره آیه، نام سوره و مضمون آیه	فضائل روایی عنوان و مضمون
فضائل اختصاصی	<p>آیه ولایت (آیه ۵۵ سوره مائده) ترجمه: «ولی امروز باور شما تنها خدا و رسول و مؤمنانی خواهند بود که نماز به پا داشته و به فقرار در حال رکوع زکات می دهند.» مفسران شیعه و سنی، شأن نزول این آیه را ماجرای خاتم بخشی حضرت علی (ع) دانسته اند که در حال رکوع، انگشتر خود را به فقیری بخشید (زکات داد) (طباطبایی، ۱۳۹۰: ۲۵/۶).</p> <p>آیه شراء (آیه ۲۰۷ سوره بقره) ترجمه: «و بعضی از مردم از جان خود در راه رضای خدا درگذرند و خدا با چنین بندگان رُفوف و مهربان است.» طبق روایات این آیه درباره ماجرای لیله المعبیت نازل شده است (طباطبایی، ۱۳۹۰: ۲/۱۰۰). در لیله المعبیت مشرکان قصد حمله به خانه پیامبر اسلام (ص) در مکه و قتل او را داشتند. در این شب، امام علی (ع) برای حفظ جان پیامبر در بستر او خوابید (طوسی، ۱۴۱۴: ۴۶۷-۴۶۶).</p> <p>آیه انفاق (آیه ۲۷۴ سوره بقره) ترجمه: «کسانی که مال خود را در شب و روز انفاق کنند، نهان و آشکارا، آنان را نزد پروردگارش پاداش نیکو خواهد بود...» به گفته مفسران، این آیه درباره حضرت علی (ع) نازل شده که چهار درهم داشت و یکی را در شب و دیگری را در روز انفاق کرد، یکی را در نهان و یکی را آشکارا (ابن عساکر، ۱۴۰۰: ۲۰۴).</p>	<p>حدیث غدیر در سال دهم قمری، پیامبر (ص) عازم آخرین حج در حیات خود یعنی حجه الوداع شد (طبری، ۱۳۸۷: ۱۵۲/۳). پس از اتمام حج، مسلمانان از مکه خارج شدند و در ۱۸ ذی الحجه به منطقه خم رسیدند (یعقوبی، ۱۳۷۹: ۱۱۸/۲). جبرئیل فرشته وحی، در این منطقه بر پیامبر (ص) نازل شد و ایشان را مأمور به ابلاغ ولایت علی بن ابی طالب (ع) کرد (مفید، ۱۴۲۲: ۱/۱۸۴). حدیث غدیر بخشی از خطبه غدیر است که در آن، پیامبر اسلام (ص)، حضرت علی (ع) را مولای مسلمانان معرفی می کند (ابن حنبل، ۱۴۳۳: ۱۹۷).</p> <p>حدیث طبر روایتی در فضیلت حضرت علی (ع) است که بنابر محتوای آن، پیامبر (ص) قصد تناول گوشت پرنده ای بریان را داشت و از خدا خواست با محبوب ترین خلق هم غذا شود. طولی نکشید که امام علی (ع) آمد و با او هم غذا شد (نسائی، ۱۴۰۶: ۲۹).</p> <p>حدیث منزلت حدیث منزلت روایتی است که جایگاه امام علی (ع) را نسبت به پیامبر (ص)، همانند جایگاه هارون نسبت به حضرت موسی معرفی می کند (مسلم نیشابوری، بی تا، ۱۸۷۱-۱۸۷۰).</p> <p>مولود کعبه مولود کعبه به معنای زاده شده در کعبه، به ماجرای تولد امام علی (ع) در کعبه اشاره دارد (امینی، ۱۴۱۶: ۶/۴۳-۳۷).</p> <p>خاتم بخشی ماجرای بخشیدن انگشتر (خاتم) توسط امام علی (ع) به فقیر در رکوع نماز است (حسکائی، ۱۴۱۱: ۲۳۹-۲۰۹).</p>
فضائل مشهوری	<p>آیه تطهیر (بخشی از آیه ۲۳ سوره احزاب) ترجمه: «... و نماز به پا دارید و زکات (مال به فقیران) بدهید و از امر خدا و رسول اطاعت کنید. خدا چنین می خواهد که هر جس و آلیشی را از شما خانواده (نبوت) ببرد و شما را از هر عیب پاک و منزّه گرداند.» بر اساس برخی احادیث، این آیه در خانه ام سلمه همسر پیامبر (ص)، نازل شده و هنگام نزول آن علاوه بر پیامبر (ص) علی (ع)، فاطمه (س)، حسن (ع) و حسین (ع) هم حاضر بودند. در این هنگام پیامبر (ص) پارچه ای خیبری (کساء) را که بر آن نشسته بود، بر روی خود و علی (ع) و فاطمه (س) و حسنین (ع) کشید و دست ها را به سوی آسمان بالا برد و گفت: «خدا یا، اهل بیت من این چهار نفرند. اینان را از هر پلیدی پاک گردان» (ترمذی، ۱۴۰۳: ۶۹۹).</p> <p>آیه اهل الذکر (آیه ۴۳ سوره نحل و ۷ سوره انبیا) ترجمه: «و ما پیش از تو غیر رجال مؤید به وحی خود کسی را به رسالت نفرستادیم، پس اگر نمی دانید از اهل ذکر (علما و دانشمندان هرامت) سؤال کنید.» (نحل / ۴۳) «و ما پیش از تو کسی را به رسالت نفرستادیم جز مردانی (پاک) را که به آنها (هم مانند تو) وحی می فرستادیم؛ شما اگر خود نمی دانید بروید و از اهل ذکر (و دانشمندان امت) سؤال کنید.» (انبیا / ۷) از این عباس روایت شده است زمانی که محمد (ص) به پیامبری برگزیده شد، این موضوع بر مردم مکه گران آمد و منکر نبوت او شدند. گفتند خدا بزرگ تر از آن است که از میان بشر پیامبری برگزیند. در جواب ادعای مشرکان، این آیه و آیه دوم سوره یونس نازل شد که آیه برای مردم شگفت آور است که به مردی از خودشان وحی کرده ایم (محقق، ۱۳۶۱: ۴۸۱). همچنین گفته شده آیه اهل الذکر در جواب مشرکان نازل شد که می گفتند فرستاده خدا چرا نباید از جنس فرشته باشد (واحدی، ۱۴۱۱: ۲۸۶).</p> <p>آیه مودت (آیه ۲۳ سوره شوری) ترجمه: «بگو: من از شما اجر رسالت جز این نخواهم که مودت و محبت مراد حق خویشاوندان منظور دارید (و دوستدار آل محمد باشید که این اجر هم به نفع امت و برای هدایت یافتن آنهاست) و هر که کاری نیکو انجام دهد ما نیز در آن مورد بر نیکی او ایستادیم که خدا بسیار آمرزنده گناهان و پذیرنده شکرندگان است.» از این عباس نقل شده که پیامبر منظور از القربی را علی، فاطمه، حسن و حسین بیان کرده است (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۳۲).</p>	<p>حدیث ثقلین حدیث مشهوری از پیامبر (ص) درباره جایگاه قرآن و اهل بیت است. در این حدیث آمده است: «من در میان شما دو چیز باقی می گذارم که اگر آنها را دستاویز قرار دهید، هرگز گمراه نخواهید شد: کتاب خدا و عترتم که اهل بیت هستند.» (کلینی، ۱۴۰۷: ۲۹۴).</p>

مضمون، تقریباً به مسائل مذهبی اسلام اختصاص یافته و حتی مضامین علمی و نجومی آن نیز در ارتباطی مستقیم با دین اسلام تصویرپردازی شده است (همان).

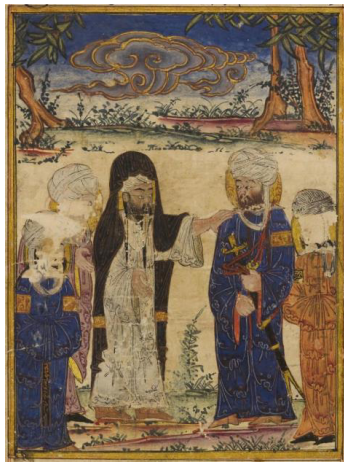
شخصیت حضرت علی (ع) در نگاره‌های نسخه آثار الباقیه بیرونی تصویر ۱. غدیر خم

در یکی از مهم‌ترین تصاویر این نسخه که از نظر قطع هم بزرگ است، واقعه غدیر به تصویر درآمده است (آزند، ۱۳۹۷: ۱۵۱). واقعه غدیر، اصلی‌ترین رویدادی است که شیعیان برای اثبات امامت و جانشینی حضرت علی (ع) به آن استناد می‌کنند. بر مبنای گفتمان تشیع، پیامبر اسلام در روز غدیر، علی (ع) را با قدرت، شخصیت و منزلت خود برابر ساخت و به امر خدا، ایشان را به عنوان جانشین خود و پیشوای مسلمانان معرفی کرد؛ از این رو، تصویرسازی چنین رویدادی در این کتاب، موضوع مهمی است (مهدی‌زاده، ۱۳۹۵: ۶۹). فضا سازی این تصویر چشمگیر است. در خط افق دو درخت در سمت راست و چپ دیده می‌شوند با آسمانی آکنده از ابر پیچان و بته‌هایی که از خط الرأس افق سر برکشیده‌اند. در پیش زمینه پیامبر (ص) سمت چپ و علی (ع) در سمت راست تصویر قرار گرفته و پیامبر (ص) دست بر شانه علی (ع) نهاده است. بر بالای سر پیامبر اکرم (ص) ابری دیده می‌شود که مورخان و سیره‌نویسان، به ویژه ابن سعد گزارش‌هایی را درباره سایه افکندن ابر (ابن سعد، ۱۴۱۰: ۱۲۲-۱۲۱) یا دو فرشته (ابن هشام، ۱۴۱۵: ۲۲۵) بر سر پیامبر (ص) بیان کرده‌اند.

در اصطلاح متکلمان، مراد از رهاص، حوادث خارق العاده (تهانوی، ۱۹۹۶: ۱۴۱) و شگفتی (حلی، بی تا: ۴۹۱) است که در آستانه میلاد انبیا یا پس از آن و پیش از ادعای نبوت به وقوع می‌پیوندد (حقی بروسوی، بی تا: ۵۱۰) و از نبوت آنان در آینده حکایت دارد تا مردم با مشاهده آن امور، آماده شنیدن دعوت انبیا (ع) شوند (حلی، بی تا: ۴۹۱) و این سایه افکندن بر سر پیامبر (ص) نیز از رهاص است و نگارگر با اشراف کامل به روایات دینی از تصویرسازی ابر بر سر پیامبر (ص) غافل نبوده است. دو تن در کنار پیامبر (ص) و یک تن در کنار علی (ع) هستند. چهره‌های آنها ظاهراً بعدها مخدوش شده است. امام در ناحیه کمر دست بر شمشیر ذوالفقار خود دارد و لباده‌ای آبی رنگ بر تن کرده و دستار سفیدی بر سر گذاشته است. جامه پیامبر (ص) متفاوت است و روی ردای سفید،

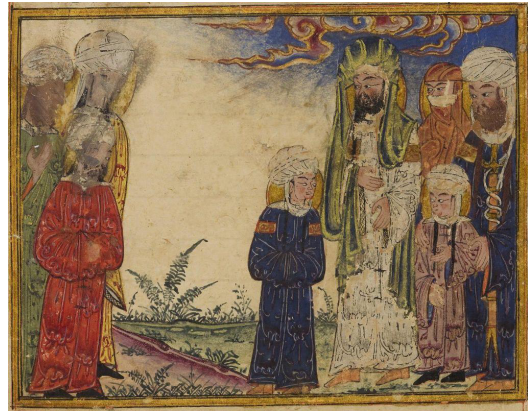
عبایی قهوه‌ای رنگ یا بُرده خود را پوشیده است و این پوشش او را مشخص تر کرده است (آزند، ۱۳۹۷: ۱۵۱) دور سر تمام اشخاص نگاره، هاله طلایی رنگ دیده می‌شود و گویا این هاله‌ها نشان تقدس نبوده و میراثی از نگارگری دوران قبل از ایلخانی است که در هنر مانوی و بیزانس نیز وجود دارد و در نسخه ورقه و گلشاه دوره سلجوقی نیز دیده می‌شود.

نگارگر، پیکره حضرت علی (ع) و پیامبر (ص) را بزرگ‌تر از بقیه افراد ترسیم کرده و دست پیامبر (ص) بر روی شانه ایشان قرار گرفته است. همچنین حرکت جهت دار گیاهی بین پیامبر (ص) و حضرت علی (ع)، همگی بر محوریت شخصیت امیرمؤمنان (ع) در این نگاره تأکید می‌کنند. نگارگر، پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) را در مرکز تصویر قرار داده و این قرارگیری، اهمیت حضرت علی (ع) را در حد پیامبر (ص) جلوه می‌دهد. در اینجا پیکره حضرت علی (ع)، بزرگ‌تر و بلندقدتر از پیامبر (ص) تصویر شده و این نشانگر اهمیت محوری شخصیت حضرت علی (ع) است. حضرت علی (ع) چهره‌ای آرام و باوقار دارد و هم‌زمان با این آرامش، دست بر شمشیر ذوالفقار خود دارد که نشان از آمادگی رزمی وی است و گویا نگارگر برای تأکید وجه شخصیتی دل‌آوری و رشادت حضرت علی (ع)، فقط وی را مسلح نشان داده و در دست سایر افراد، شمشیر و سلاح دیگری دیده نمی‌شود. از طرفی هم مصورسازی شمشیر برای حضرت علی (ع) نشان می‌دهد شخصیت ایشان در این نگاره وجهی فرهنگی و اجتماعی دارد و مفهوم ولایت و خلافت ایشان هدف اصلی نگارگر از خلق اثر بوده است. قرارگیری دست پیامبر (ص) بر روی شانه حضرت علی (ع)، محبت پیامبر به وی و سپردن مسئولیت

جانشینی خود به او را نشان می‌دهد.
تصویر ۱. غدیر خم، آثار الباقیه بیرونی، ۷۰۷ ق، کتابخانه دانشگاه ادینبورگ.

(Hillenbrand, 2000: 141)

تصویر ۲. مباحله پیامبر اسلام (ص) با مسیحیان نجران، آثار الباقیه بیرونی، ۷۰۷ ق، کتابخانه دانشگاه ادینبورگ. (افشاری، ۱۳۸۷: ۵۶)

تصویر ۳. روزه روشن فرستادگان پیامبر دروغین با حضرت محمد (ص)، آثار الباقیه بیرونی، ۷۰۷ ق، کتابخانه دانشگاه ادینبورگ (افشاری، ۱۳۸۷: ۵۹)

تصویر ۲. مباحله پیامبر اسلام (ص) با مسیحیان نجران

رویداد مهم دیگری که در آثار الباقیه مصور شده، رویداد مباحله است. این رویداد از این جهت برای شیعیان اهمیت بسیار دارد که پیامبر (ص) برای مواجهه با مسیحیان نجران، از میان اصحاب و بزرگان قوم خود، حضرت فاطمه (س) و حضرت علی (ع) و فرزندان را انتخاب کرد که از نظر گفتمان تشیع، اهل بیت پیامبر (ص) شناخته می‌شوند و در نزد شیعیان بسیار محبوب‌اند و بنا به تفاسیر شیعی، خداوند خواسته که آنها از هرگونه پلیدی و گناه به دور باشند. از دید شیعیان، رویداد مباحله، جایگاه برتر و ارزشمند خاندان عصمت و طهارت را خاطر نشان می‌کند (مهدی زاده، ۱۳۹۵: ۷۰). مفسران شیعه و اهل سنت بر آن اند که این آیه، اشاره به مناظره مسیحیان نجران با رسول اکرم (ص) دارد.

آنان حضرت عیسی را اقنومی از اقنوم ثلاثه و دارای جنبه خدایی می‌دانستند و توصیف و حیانی قرآن را درباره عیسی (ع) که وی را بنده پارسای خداوند و پیامبری داند، قبول نداشتند. پس از مؤثر نبودن صحبت‌ها و دلایل، پیامبر اکرم (ص) به آنان پیشنهاد مباحله داد (خرمشاهی، ۱۳۷۶: ۵۷). در این نگاره، پیامبر (ص)، حضرت علی (ع)،

حضرت فاطمه (س) و حسن (ع) در سمت راست تصویر دیده می‌شوند و ترتیب ترسیم پیکره‌ها شامل پیامبر (ص)، حضرت فاطمه (س) و سپس حضرت علی (ع) و حسن (ع) است که در دو طرف پیامبر (ص) ایستاده‌اند. این ترتیب به گونه‌ای بر اهمیت جایگاه پیامبر (ص) و سپس حضرت فاطمه (س) و امام علی (ع) و نیز ادامه ولایت از طریق حضرت علی (ع) و فرزندان ایشان یعنی حسن (ع) اشاره می‌کند. پیامبر (ص) دارای لباس سفید و دستاری سبزرنگ است و تکه ابری بالای سر ایشان دیده می‌شود که به همان موضوع ارجاس اشاره می‌کند. تکه ابر بر سر پنج تن ترسیم شده و بر مفهوم اهل بیت و ولایت تأکید ویژه‌ای دارد.

غالب بودن حجم پیکره‌های سمت راست تصویر در فضای کلی کادر، نشان از برحق بودن و پیروزی آنها در این جریان است. در این نگاره نیز هاله تقدس برگرد سر همه افراد دیده می‌شود و نشانگر تقدس نیست. حضرت علی (ع) در اینجا با لباس آبی و با خانواده خود در کنار حضرت فاطمه (س) تصویر شده است که گویا نگارگر قصد داشته بر وجه شخصیتی حضرت علی (ع) در زمینه داماد پیامبر بودن و مرد خانواده بودن، تأکید کند. حضرت علی (ع) عقب‌تر از بقیه افراد سمت راست تصویر شده و وجود وجه حمایت و پشتیبانی را در شخصیت حضرت علی (ع) نشان می‌دهد و مانند نگاره‌های دیگر این نسخه، با وجود وقار و آرامش حضرت علی (ع)، همچنان شمشیر ذوالفقار همراه وی بوده و در نگاره با به‌کارگیری رنگ متضاد با پیراهن حضرت علی (ع)، بر وجود آن تأکید شده است و نگارگر قصد داشته وجه شخصیتی دلآوری و رزمندگی حضرت علی (ع) را در این نگاره برجسته کند.

نکته شایان توجه، یکسان بودن رنگ و تزئینات لباس و دستار یکی از فرزندان حضرت علی (ع) با وی است. این فرزند حضرت علی (ع) که جلوتر از دیگران ایستاده، به سبب اینکه به لحاظ قامت بزرگ‌تر از فرزند دیگر حضرت ترسیم شده، به احتمال قوی امام حسن (ع) است. نگارگر در اینجا با یکسان گرفتن لباس و دستار این فرزند با حضرت علی (ع) و نیز ترسیم او در بخش جلوتر، در نظر داشته او را مانند پدرش، شجاع و دارای اهمیت و ادامه دهنده راه حضرت علی (ع) بعد از وی، نشان دهد و این امر با اعتقاد شیعیان به امامت و جانشینی امام حسن (ع) مرتبط است. در اینجا با وجود اینکه امام حسن (ع) جلوتر از دیگران ایستاده است، اما نگاه به خانواده خود دارد و گویا مطیع امر اهل بیت است. به طور کلی

نگارگر در این نگاره، بروجوه شخصیتی حضرت علی (ع) که به خانواده و ادامه راه امامت از خانواده وی مربوط می‌شود و همچنین وجه رزمندگی و پشتیبانی وی از پیامبر (ص)، تأکید داشته است. همچنین شمشیر دوسر حضرت علی (ع) مدنظر نگارگر قرار گرفته و بروجوه فرهنگی حضرت علی (ع) و خلافت و ولایت او تأکید دارد.

تصویر ۳. روبه‌رو شدن فرستادگان پیامبر دروغین با حضرت محمد (ص)

این نگاره، اشاره به مردی در پیمانۀ دارد که به مسیلمه کذاب معروف است. او در نامه‌ای خطاب به حضرت رسول (ص) ادعای پیامبری کرد و خود را در حکومت و فرمانروایی آن حضرت شریک دانست. این نگاره صحنه روبه‌رو شدن فرستادگان پیامبر دروغین با حضرت رسول (ص) را نشان می‌دهد (افشاری، ۱۳۸۷: ۶۰). در این اثر، ابر بالای سر پیامبر (ص) جنبه نمادین دارد و مانند دو نگاره قبلی به اِرهاص اشاره می‌کند و حضرت علی (ع) در کنار پیامبر نشسته است و امام حسن (ع) به صورت ایستاده و امام حسین (ع) به صورت نشسته میان پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) نقاشی شده‌اند (بهریزی پور و امیرحاجلو، ۱۳۹۷: ۱۵۶). در این اثر نگاه حضرت علی (ع) و حسنین (ع) به پیامبر (ص) است و فرستادگان در کنار کادر و جدا از دیگران تصویر شده‌اند (افشاری، ۱۳۸۷: ۶۰). در این اثر، هاله‌های دور سر، مانند نگاره‌های دیگر این نسخه (تصاویر ۱ و ۲) نشان تقدس نیست و پیامبر (ص) در سمت چپ تصویر و در میان اصحاب خود و با پیکره‌ای بزرگ‌تر از دیگران و بالباسی به رنگ سبز دیده می‌شود. حضرت علی (ع) و فرزندان، در مرکز کادر دیده می‌شوند و این امر نشان دهنده اهمیت نقش حضرت علی (ع) و حسنین (ع) برای نگارگر است. حضرت علی (ع) در اینجا در پایین پای پیامبر نشسته و نگاه به پیامبر دارد و این امر به شخصیت فروتن او در مقابل پیامبر و تحت فرمان بودن حضرت علی (ع) اشاره دارد.

حضور حسنین (ع) در وسط کادر و در بین حضرت علی (ع) و پیامبر نشان دهنده اهمیت جانشینی پیامبر و تداوم موضوع امامت است و در اینجا نیز وجه شخصیتی حضرت علی (ع) درباره مرد خانواده بودن و تربیت فرزندان، در نگاره دیده می‌شود. همچنین تنها فرد مسلح این اثر، حضرت علی (ع) است که ذوالفقار را به همراه داشته و دوسر بودن آن نیز به تصویر درآمده و نگارگر بر آن تأکید داشته است تا وجه

ولایت و جانشینی و زمامداری حضرت امیر (ع) را نشان دهد. حضرت دست خود را بر روی دسته ذوالفقار گذاشته و گویا آماده بیرون آوردن و کشیدن از غلاف است. همچنین سر شمشیر به طرف مدعیان دروغین بوده و گویا این شمشیر به آنها هشدار می‌دهد تا فاصله خود را با پیامبر (ص) حفظ کنند و در این اثر، شمشیر حضرت علی (ع) جداکننده جمعیت دو طرف کادر است. با توجه به مسلح بودن حضرت علی (ع) و نقش شمشیر در این نگاره، بروجوه شخصیتی رزمندگی حضرت علی (ع) و گوش به فرمان بودن او و محافظت و پشتیبانی پیامبر (ص) در هنگام تهدید، تأکید شده است.

نسخ جامع التواریخ رشیدی

جامع التواریخ از نسخه‌های ارزشمند کهن درباره تاریخ اساطیر، باورها و فرهنگ قبایل ترک و مغول و سایر اقوام است (شایسته‌فر و عبدالکریمی، ۱۳۹۵: ۴۰). موضوع نسخه، از سرگذشت حضرت آدم (ع)، موسی (ع)، عیسی (ع) و دوران آغازین حکومت پادشاهان ایرانی و پیامبر اکرم (ص) شروع و تا حکومت حاکمان امپراتوری مغولی یعنی سلطان ابوسعید بهادرخان (۱۳۳۵-۱۳۱۷ م / ۷۳۶-۷۱۷ ق) ادامه می‌یابد (شایسته‌فر، ۱۳۸۴: ۶۱). نویسنده کتاب، خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی است. او به دستور غازان خان جامع التواریخ را تألیف کرد. پیش از آنکه تألیف تاریخ مغول به پایان برسد، غازان خان در تاریخ ۷۰۳ ق وفات یافت، اما جانشین او، اولجایتو، دستور داد که خواجه آن را به پایان برساند (شریف‌زاده، ۱۳۷۵: ۸۵) و همان‌گونه که در بدو امر در نظر داشت این نسخه را به نام غازان خان امضا کرد (صداقت و خورشیدی، ۱۳۸۸: ۷۹) و این قسمت از کتاب که جلد اول آن است به نام تاریخ غازانی معروف است (بابائی فلاح، ۱۳۹۳: ۱۷).

اولجایتو به مؤلف کتاب دستور داد جلد دوم و سوم به ترتیب شامل تاریخ عمومی به ویژه تاریخ ممالک اسلامی و مسائل جغرافیایی، به آن بیفزاید (شریف‌زاده، ۱۳۷۵: ۸۵). از این کتاب چندین نسخه در زمان‌های مختلف تهیه شده است و یکی از نسخه‌های مشهور جامع التواریخ متعلق به سال‌های (۱۳۱۴-۱۳۰۷ م / ۷۱۴-۷۰۷ ق) است که دارای دو بخش است و بخش اول آن در سال (۱۳۰۷ م / ۷۰۷ ق) تهیه شده که شامل تاریخ غزنویان، سلاجقه و خوارزمشاهیان است و دارای ۷۰ تصویر زیبا است و اکنون در کتابخانه ادینبورگ اسکاتلند نگهداری می‌شود. بخش

دوم آن نیز در سال (۱۳۱۴م / ۷۱۴ق) به سبک بخش اول تهیه شده و دارای ۱۰۰ تصویر است و در انجمن آسیایی لندن نگهداری می‌شود (صداقت و خورشیدی، ۱۳۸۸: ۸۰-۷۹). برخی معتقدند این دو بخش، دو نسخه جدا از هم با دو تاریخ هستند که شاید دلیل این عقیده، تاریخ کتابت و مصورشدن بخش‌ها است (شایسته‌فر، ۱۳۸۴: ۱۵). با اینکه اختلاف زمانی ۷ ساله بین مصورسازی دو بخش باقی‌مانده از جامع التواریخ وجود دارد، تصاویر آنها سبک واحدی از نگارگری عصر حاکمیت اولجایتو و رشیدالدین فضل‌الله را نشان می‌دهد. نسخه دوم این کتاب هم در موزه توفقایی سرای استانبول در تاریخ (۱۳۱۷م / ۷۱۷ق) مصور شده است که برخی از آن نیز تقریباً با تصاویر نسخه دانشگاه ادینبورگ و انجمن سلطنتی آسیایی لندن (مجموعه خلیلی) شباهت کامل دارد (صداقت و خورشیدی، ۱۳۸۸: ۸۰).

شخصیت حضرت علی (ع) در نگاره‌های نسخ جامع

التواریخ رشیدی

تصویر ۴. اعزام حضرت علی (ع) و حضرت حمزه به مأموریت جنگ بدر از سوی پیامبر (ص)

این نگاره از مجموعه خلیلی و مربوط به داستان یکی از جنگ‌های مهم و تأثیرگذار تاریخ اسلام است. این جنگ، نخستین جنگ میان مسلمانان و کفار قریش بود که در سال دوم هجری روی داد و غزوه بدر نام دارد. در حواشی بالا و پایین نگاره، متنی در شرح داستان آمده است. در حاشیه بالایی، حضرت محمد (ص) خطاب به بنی‌هاشم، آنها را برای جنگیدن ترغیب می‌کند و حاشیه پایینی تصویر، مطالبی در خصوص پیش‌قدم شدن حمزه، حضرت علی (ع) و عبیده ارائه می‌دهد. نگارگر بر اساس متن حاشیه بالایی، لحظه‌ای را توصیف می‌کند که به نظر می‌آید کسی که در مرکز تصویر نشسته و با دستش به سمت افراد حاضر در چپ تصویر اشاره می‌کند، پیامبر (ص) است. آن سه فرد، در حال گفت‌وگو با پیامبر (ص) هستند و شخص پیرتر در مرکز صحنه، ظاهراً عبیده است. سمت راست تصویر، دو نفر سوار بر اسب، احتمالاً حمزه و حضرت علی (ع) هستند، حمزه با ریشی مایل به رنگ قرمز تصویر شده است (صداقت و خورشیدی، ۱۳۸۸: ۹۵).

با توجه به توضیحات منابع، نفر دوم سوار بر اسب در سمت راست نگاره، حضرت علی (ع) است. ایشان مانند سایر افراد

حاضر در نگاره، نیزه در دست دارد و بر طبق روایت کتاب، برای جنگ، داوطلب شده است. در این نگاره، پیکره اشخاص و اسب‌های دو نفر سمت راست، از بقیه بزرگ‌تر است و بدین وسیله از مابقی سپاهیان پیامبر (ص) متمایز شده‌اند، اما نگارگر، تأکیدی بر برجسته‌کردن حضرت علی (ع) در این نگاره نداشته و حتی ایشان را بعد از حمزه قرار داده است و شخصیت هر دو را به عنوان سربازانی شجاع که برای جنگ داوطلب شده‌اند، در نظر گرفته است. هاله‌ای دور سر هیچ‌کدام از اشخاص دیده نمی‌شود و در چهره پردازی‌های سپاهیان نیز حالت برجسته‌ای دیده نمی‌شود. تمایزات چهره در این نگاره را در ریش قرمز حمزه و ریش سفید عبیده می‌توان مشاهده کرد. در اینجا حضرت علی (ع)، به عنوان شخصیتی از سپاه اسلام، پیش‌گام در جنگ و مطیع امر پیامبر (ص) تصویر شده است. نگارگر در این نگاره، شخصیت حضرت علی (ع) را به عنوان یکی از یاران برجسته پیامبر (ص) و جنگجویی از سپاهیان اسلام نشان داده است.

تصویر ۴. نگاره اعزام حضرت علی (ع) و حضرت حمزه به مأموریت جنگ بدر از سوی پیامبر (ص)، جامع التواریخ رشیدی، ۷۱۴ق، انجمن سلطنتی آسیایی در لندن (مجموعه ناصر خلیلی) (URL2)

تصویر ۵. نگاره جنگ بدر، جامع التواریخ رشیدی، ۷۰۷ق، کتابخانه موزه توفقایی سرای استانبول (رهنورد، ۱۳۹۳: ۲۰۲)

تصویر ۵. جنگ بدر

در این نگاره، نگارگر صحنه دیگری از جنگ بدر را مصور کرده است. این نگاره، نبرد میان افرادی از انصار و قریش را نشان می‌دهد. نگارگر با تصویرسازی حمزه، علی (ع) و عبیده، رشادت و دلاوری این جنگاوران را نشان داده است. پیکره سوار بر اسب در وسط نگاره، حضرت علی (ع) است که در پهلوانی و جنگاوری، بی‌نظیر بود. سیمای حضرت علی (ع) و پیکره‌های دیگر، به صورت نیمرخ و با تأثیرپذیری از صورت‌های شرق دور تصویر شده است (بهر روزی پور و امیر حاجلو، ۱۳۹۷: ۱۵۵).

در این نگاره، حضرت علی (ع) در مرکز تصویر و بالباس و ابزار کامل نظامی تصویر شده و در حال کشتن نفر جلویی در نگاره است. شمشیر حضرت علی (ع) بیش از سایر ادوات جنگی جنگجویان نمایان است و اهمیت قدرت شمشیرزنی حضرت علی (ع) را نشان می‌دهد. در نگاره ۵، شمشیر حضرت علی (ع) دارای دو سر (ذوالفقار) نیست و نگارگر اثر برخلاف بسیاری از نگاره‌های کتاب‌های دیگر که شمشیر حضرت علی (ع) را به صورت دو سر و خاص نمایش داده‌اند، توجهی به این موضوع نداشته است، اما شمشیر نقش مهمی داشته و در حال دونیم کردن یکی از دشمنان اسلام است. قرارداد حضرت علی (ع) در مرکز نگاره و ایجاد بافت ابرگونه در پس زمینه تصویر، بی‌باکی و چابکی حضرت را در هیاهوی جنگ به خوبی نشان می‌دهد.

همچنین نگارگر به وجوه شخصیتی دلاوری و جنگاوری و نقش مهم حضرت علی (ع) در نبردهای اسلام، توجه ویژه‌ای کرده است. نیز حالت شخصیت‌ها و اسب‌ها به گونه‌ای مصور شده که گویا دشمن مغلوب، سوار بر اسب در حال گریختن از دست حضرت علی (ع) است، زیرا سواره‌ها رو در رو نیستند و دشمن به حالت برعکس بر اسب نشسته که کمی

غیرمنطقی است. این شیوه بازنمایی و حمله از پشت سر با سیره حضرت علی (ع) تناقض دارد، زیرا سوارکار شمشیر در غلاف دارد و کمانش نیز به پهلو آویزان است و در واقع مسلح و در حال حمله مصور نشده است؛ بنابراین ویژگی‌هایی نظیر جوانمردی و فتوت شخصیت حضرت امیر (ع) دیده نمی‌شود.

تطبیق بازنمایی شخصیت حضرت علی (ع) در نسخه‌ها

در نگاره‌های بررسی شده از نسخه آثار الباقیه بیرونی، به بحث جانشینی حضرت علی (ع) و فرزندانش و تداوم امامت ایشان توجه زیادی شده است. حضرت علی (ع) در یک نگاره با کل خانواده خود و در نگاره دیگر در کنار فرزندان خود تصویر شده و این امر اهمیت شخصیت مرد خانواده بودن حضرت را نشان می‌دهد. حضرت علی (ع) در هر سه نگاره، چهره‌ای باوقار و آرام داشته و شمشیر ذوالفقار را به همراه دارد و با توجه به اینکه تنها فرد مسلح و دارای شمشیر در نگاره‌های نسخه آثار الباقیه، حضرت علی (ع) است، این امر نشان دهنده اهمیت ویژه نگارگر به وجه شخصیتی رزمندگی، رشادت و از همه مهم‌تر شخصیت فرهنگی و جایگاه ولایت حضرت است.

در نگاره‌های بررسی شده در نسخ جامع التواریخ هم هاله تقدس دور سرفراد وجود ندارد و گویا شخصیت پیامبر (ص) برای نگارنده اهمیتی بیشتر از حضرت علی (ع) داشته است. در واقع، شخصیت حضرت علی (ع) از دیگر افراد موجود در نگاره‌ها برجسته‌تر نشده و فقط به عنوان رزمنده‌ای شجاع و در خدمت سپاه اسلام نشان داده شده است. به طور کلی انتخاب موضوع نگاره‌ها در نسخه آثار الباقیه بیشتر به موضوعات تاریخی مرتبط با وقایع شیعی یعنی غدیر خم، مباحله و جریان حضرت محمد (ص) و فرستادگان پیامبر

جدول ۲. تطبیق نگاره‌های نسخ خطی آثار الباقیه و جامع التواریخ رشیدی. منبع: (نگارندگان)

نام نسخه	تاریخ نسخه	نویسنده	مکتب نگارگری	نام نگارگر	موضوع کتاب	هاله دور سر	تمایز حضرت علی (ع) در نگاره‌ها	اهمیت به مضامین شیعی در نگاره‌ها	وجه بارز شخصیت حضرت علی (ع) در نگاره‌ها
آثار الباقیه	۷۰۷ ق	ابوریحان محمدبن احمد بیرونی	ایلخانی - تبریز اول	-	علمی - تاریخی	هاله گرد سردار؛ اما نشان تقدس نیست.	بله	بله	جانشینی پیامبر (ص)، مورد محبت پیامبر (ص) بودن، رزمندگی، مرد خانواده بودن، تداوم راه پیامبر و امامت از طریق فرزندان وی، اهمیت فرزندان و خانواده حضرت در رویدادهای دینی، محافظ پیامبر بودن
جامع التواریخ	۷۰۷ ق و ۷۱۴ ق	خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی	ایلخانی - تبریز اول	-	تاریخی	ندارد	خیر	یکی از یاران پیامبر و جنگجویی از سپاهیان اسلام، دلاوری، چابکی در مبارزه، جنگاوری	

دروغین پیوند خورده، در حالی که در نسخه جامع التواریخ این صحنه‌ها بیشتر بازنمایی وقایع تاریخی از اسلام بوده و محوریت و نگاه جهت‌دار شیعی و تاریخ شیعی از آن استنباط نمی‌شود. در جدول (۲)، خلاصه‌ای از تطبیق نگاره‌های نسخ خطی آثار الباقیه بیرونی و جامع التواریخ رشیدی ارائه شده است:

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد در نسخه آثار الباقیه بیرونی به ویژگی‌های رزمنده بودن حضرت علی (ع) و جانشینی و ولایت وی و فرزندان او و تداوم راه امامت توجه ویژه‌ای شده است. همچنین وجه شخصیتی مرد خانواده بودن حضرت نیز بیان شده و در نسخ جامع التواریخ رشیدی، حضرت علی (ع) از دیگران متمایز نشده و نگارگر، حضرت را به عنوان یکی از رزمندگان شجاع و توانمند سپاه اسلام تصویر کرده است. نگارگران این نسخه‌ها، در نسخه تاریخی علمی آثار الباقیه، به مضامین شیعی توجهی ویژه داشته و بنابراین به خانواده حضرت علی (ع) و بحث جانشینی و ولایت او اهمیت بیشتری داده‌اند و جنبه رزمندگی و نیز شخصیت فرهنگی وی در این نگاره‌ها دیده می‌شود. نگارگر بنا بر متن نسخه آثار الباقیه به وقایعی چون غدیر، مباحله و جریان حضرت محمد (ص) و فرستادگان پیامبر دروغین توجه کرده است، در حالی که نگارگر در نسخ تاریخی جامع التواریخ، بر اساس متن تاریخی دیدگاهی مستندگونه به رویدادها داشته و به شخصیت رزمنده بودن حضرت علی (ع) توجه بیشتری نشان داده و نشانی از برجسته‌کردن شخصیت ایشان در نگاره‌ها دیده نمی‌شود.

منابع

قرآن کریم (۱۳۷۶) ترجمه، توضیحات و واژه‌نامه از بهاء الدین خرمشاهی، چاپ ۳، تهران: جامی، نیلوفر.
 آزند، یعقوب (۱۳۹۷) *نگارگری ایران*، جلد ۱، تهران: سمت.
 ابن حنبل، احمد (۱۴۳۳) *فضائل امیر المؤمنین علی بن ابی طالب*، تحقیق سید عبدالعزیز طباطبایی، قم: دارالتفسیر.
 ابن سعد، محمد (۱۴۱۰) *الطبقات الكبرى*، تحقیق محمد عبدالقادر عطاء بیروت، جلد ۱، دارالکتب العلمیه.
 ابن عساکر، علی بن حسن (۱۴۰۰ق) *تاریخ مدینه دمشق*، تحقیق محمد باقر محمودی، چاپ ۲، بیروت: مؤسسه محمودی.

ابن هشام حمیری، عبدالملک (۱۴۱۵) *السیره النبویه*، تحقیق مصطفی السقا و دیگران، بیروت: دارأحیاء التراث العربی.

افشاری، مرتضی (۱۳۸۷) «روننگاری موضوع‌های قرآنی در نگارگری»، *نگره*، ۴ (۸ و ۹)، ۶۵-۵۳.

امینی، عبدالحسین (۱۴۱۶ق) *الغدیر فی الكتاب والسنة والادب*، جلد ۶، قم: مرکز الغدیر.

بابائی فلاح، هادی (۱۳۹۳) «مطالعه تطبیقی قصص انبیا در قرآن کریم و سرگذشت پیامبران در متن و نگاره‌های کتاب جامع التواریخ»، *نگارینه هنر اسلامی*، ۱ (۲)، ۲۴-۱۵.

بهریزی پور، حسین؛ امیرحاجلو، سعید (۱۳۹۷) «نقش و کارکرد نگارگری در مشروعیت مذهبی حکومت ایلخانان با تأکید بر نمادهای شیعی در نگارگری‌های جامع التواریخ رشیدی و آثار الباقیه بیرونی»، *تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی*، ۹ (۳۳)، ۱۶۶-۱۴۳.

ترمذی، محمد بن عیسی (۱۴۰۳) *سنن الترمذی*، تحقیق و تصحیح عبدالوهاب عبداللطیف، جلد ۵، چاپ ۲، بیروت: دارالفکر.

تهانوی، محمد علی (۱۹۹۶) *موسوعه کشف اصطلاحات الفنون والعلوم*، جلد ۱، بیروت: مکتبه لبنان ناشرون.

حسکانی، عبیدالله بن احمد (۱۴۱۱) *شواهد التنزیل لقواعد التفضیل*، تحقیق محمد باقر محمودی، جلد ۱، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی.

حقی بروسوی، اسماعیل بن مصطفی (بی تا) *روح البیان*، جلد ۱۰، بیروت: دارالفکر.

حلی، جمال الدین کشف المراد (بی تا) *شرح تجرید الاعتقاد*، ترجمه و شرح فارسی ابوالحسن شعرانی، تهران: اسلامیه.
 دیلمی، حسن بن محمد (۱۳۷۷) *ارشاد القلوب*، ترجمه عبدالحسین رضایی، تهران: اسلامیه.

رهنورد، زهرا (۱۳۹۳) *تاریخ هنر ایران در دوره اسلامی (نگارگری)*، تهران: سمت.

شایسته‌فر، مهناز (۱۳۸۴) *هنر شیعی*، تهران: مؤسسه مطالعات هنر اسلامی.

شایسته‌فر، مهناز؛ عبدالکریمی، شهین (۱۳۹۵) «عناصر بصری رویدادهای زندگی پیامبر اکرم (ص)»، در نگاره‌های جامع التواریخ»، *مطالعات هنر اسلامی*، ۱۲ (۲۵)، ۵۲-۳۷.

شایسته‌فر، مهناز؛ کیان، کتایون؛ شایسته‌فر، زهره (۱۳۹۰) «بررسی موضوعی شمایل‌نگاری پیامبر اسلام (ص) در نگارگری دوره ایلخانی و حضرت مسیح در نقاشی مذهبی بی‌زانس متأخر»، *مطالعات هنر اسلامی*، ۷ (۱۴)، ۶۰-۴۱.

کویت: مکتبه المعلا.
 واحدی، علی بن احمد (۱۴۱۱) *اسباب نزول القرآن*، تحقیق
 کمال بسیونی زغلول، بیروت: دارالکتب العلمیه.
 یعقوبی، احمد بن اسحاق (۱۳۷۹) *تاریخ یعقوبی*، جلد ۲،
 بیروت: دارصادر.

References

- The Holy Quran*. (1997). Translation, Explanations and Glossary by Bahauddin Khorramshahi, (3rd ed.), Tehran: Jami, Niloufar.
- Afshari, M. (2008). Replication of Quranic Themes in Persian painting, *Nagreh*, 4(8, 9), 53-65.
- Amini, A, H. (1916). *Al-Ghadir in the Book, Sunnah and Literature*, Vol. 6, Qom: Al-Ghadir Center.
- Azhand, Y. (2018). *Iranian Painting*, (Vol. 1), Tehran: Samt.
- Babaei Fallah, H. (2014). The Comparative Study of Ghesas Al-Anbia in the Holy Quran and Memoir of Prophets in Context and Images of Jame Al-Tavārik, *Negarineh Islamic Art*, 1(2), 15- 24.
- Behrouzi Pour, H., Amir Hajjloo, S. (2019). The Role and Function of the Art of Miniature in the Religious Legitimacy of the Ilkhanate Government with an Emphasis on the Shia Symbols in the Miniatures of Rashidi's Jami al-Tawarikh and Biruni's Assar al-Baghieh, *The History of Islamic Culture and Civilization Quarterly Journal of Research*, 9(33), 143- 166.
- Dailami, H. M. (1998). *Irshad Al-Quloub*, Translated by Abdul-Hussein Rezaei, Tehran: Islamieh.
- Ghashiri Neyshabouri, M. H. (ND). *Sahih Muslim*, Researched by Mohammad Fouad Abdul Baqi, (Vol. 4), Beirut: Dar Al-Ahya Al-Tarath Al-Arabi.
- Hali, J. K. (Bita). *Tajrid al-A'tiqad*, Translated and Commentary by Abolhassan Sha'rani, Tehran: Islamieh.
- Haqi Bruswi, I. M. (ND). *Ruh al-Bayyan*, (Vol. 10), Beirut: Dar al-Fikr.
- Haskani, O. I. A. (1991). *Evidence of Al-Tanzil for the Rules of Al-Tafzil*, Research: Mohammad Baqir Mahmoudi, (Vol. 1), Tehran: Printing and Publishing Organization of the Ministry of Islamic Guidance.
- Hillenbrand, R. (2000). *Persian Painting from the Mongols to the Qajars (Pembroke Persian papers)*. London & New York: I.B.Tauris.
- Ibn Asaker, A. H. (1980). *History of Medina, Damascus*, Research by Mohammad Baqir Mahmoudi, (2nd ed.), Beirut: Mahmoudi Institute.
- Ibn Hanbal, A, (2013). *The Characteristicsof Amir al-Mu'minin Ali ibn Abi Talib*, Research by Sayyid Abdul Aziz Tabatabai, Qom: Dar al-Tafsir.
- Ibn Hisham Humairi, A. M. (1995). *Al-Sira Al-Nabawiyah*, Research by Mustafa Al-Saqqā and others, Beirut: Dar Al-Ahya Al-Tarath Al-Arabi.
- Ibn Sa'd, M. (1990). *Al-Tabqat Al-Kubra*, Research by Muhammad Abdul Qadir Atta, (Vol. 1), Beirut: Dar Al-Kitab Al-Almiyeh.
- Kulayni, M. Y. (1987). *Al-Kafi*, Edited by Ali Akbar Ghaffari and Mohammad Akhundi, (Vol. 1), Teh-

- شریفزاده، عبدالمجید (۱۳۷۵) *تاریخ نگارگری در ایران*، تهران: حوزه هنری.
- صداقت، فاطمه (۱۳۸۵) «نسخه خطی خاوران نامه شاهکار نگارگری مذهبی ترکمانان قره قویونلو و آق قویونلو»، *مطالعات هنر اسلامی*، ۲(۴)، ۱۲۰-۱۰۳.
- صداقت، فاطمه؛ خورشیدی، زهرا (۱۳۸۸) «بررسی مضامین مذهبی در نسخ خطی جامع التواریخ»، *مطالعات هنر اسلامی*، ۵(۱۰)، ۹۷-۷۷.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۹۰) *المیزان فی تفسیر القرآن*، جلد ۲ و ۶، بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
- طبری، محمد بن جریر (۱۳۸۷) *تاریخ الامم والملوک (تاریخ الطبری)*، جلد ۳، تحقیق محمدابوالفضل ابراهیم، چاپ ۲، بیروت: دارالتراث.
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۱۴) *الامالی*، تصحیح مؤسسه البعثه، قم: دارالثقافه.
- قشیری نیشابوری، مسلم بن حجاج (بی تا) *صحیح مسلم*، تحقیق محمد فؤاد عبدالباقی، جلد ۴، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷) *الکافی*، تصحیح علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، جلد ۱، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳) *بحار الانوار*، جلد ۲۳، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- محقق، محمد باقر (۱۳۶۱) *نمونه بینات در شأن نزول آیات*، تهران: اسلامی.
- مفید، محمد بن محمد (۱۴۲۲) *تفسیر القرآن المجید*، جلد ۱، تحقیق سید محمد ایازی، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- مهدی زاده، علیرضا (۱۳۹۵) «تحلیل نگاره های دارای مضمون شیعی مربوط به دوره های ایلخانی، تیموری و ترکمن بر اساس گفتمان تشیع (دوازده امامی)»، *نگارینه هنر اسلامی*، ۳(۹)، ۸۳-۶۶.
- نخستین سورکوهی، سمیه (۱۳۹۳) *مطالعه تطبیقی نگاره های ولادت پیامبر اکرم (ص) در (جامع التواریخ- سیرالنبی) شکستن بت های کعبه توسط حضرت علی (ع) در (روضه الصفا- آثارالمظفر) و واقعه غدیر خم در (آثار الباقیه- آثارالمظفر)*، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر، دانشگاه پیام نور استان تهران، مرکز تهران شرق.
- نسائی، احمد بن شعیب (۱۴۰۶) *خصائص امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب*، تحقیق احمد میرین بلوشی، جلد ۱،

of the *Qur'an*, Research by Kamal Basyuni Zagh-loul, Beirut: Dar Al-Kitab Al-Almiyeh.
 Yaqubi, A. I. (2000). *The History of al-Yaqubi*, (Vol. 2), Beirut: Dar al-Sader.

URLs:

URL1- fa.wikishia.net/view/%D8%A7%D9%85%D8%A7%D9%85_%D8%B9%D9%84%DB%8C_%D8%B9%D9%84%DB%8C%D9%87%E2%80%8C%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85(access date: 2021/06/30).

URL2- warfare.tk/Persia/14/Jami_al-Tawarikh-Mohammed_and_family-battle_of_Badr-Khalili-Ms727-f66a.htm(access date: 2021/06/30).

- ran: Dar al-Kitab al-Islamiyya.
 Majlisi, M. B. (1983). *Bahar Al- Anvar*, (Vol. 23), Beirut: Dar Al-Ahya Al-Tarath Al-Arabi.
 Mehdi-zadeh, A. (2016). Analyzing the Images with Shiite Contents of Ilkhanid, Timurid and Turkmen Periods according to Shiite (twelver) Discourse, *Negarineh Islamic Art*, 3(9), 66-83.
 Mohaghegh, M. B. (1982). *An Example of Arguments in the Dignity of the Revelation of Verses*, Tehran: Eslami.
 Mufid, M. M. (2002). *Tafsir Al- Qur'an Al- Majid*, (Vol. 1), Research by Seyyed Muhammad Ayazi, Qom: An Islamic Communications Publication Center.
 Nakhostin Surkahi, S. (2014). *A Comparative Study of the Nativity Scenes of the Holy Prophet (PBUH) in (Jame'at al-Tawarikh - Sir al-Nabi), The Breaking of the Idols of the Kaaba by Imam Ali (PBUH) in (Rawdah al-Safa - Asar al-Muzaffar)*, Master Thesis in Art Research, Payame Noor University, Tehran: East Tehran Center.
 Nisa'i, A. S. (1986). *Characteristics of Amir al-Mu'minin Ali ibn Abi Talib*, Research by Ahmad Mirin Balushi, (Vol.1), Kuwait: Maktab al-Ma'la.
 Okasha, S. (1981). *The Muslim Painter and the Divine*. London: park lane.
 Rahnavard, Z. (2014). *History of Iranian Art in the Islamic Period (Painting)*, Tehran: Samt.
 Sedaghat, F. (2006). Manuscript of Khavaranameh, a Masterpiece of Religious Painting by the Turkmens of Qaraqyunlu and Aqqyunlu, *Islamic Art Studies*, 2(4), 103- 120.
 Sedaghat, F. Khorshidi, Z. (2009). A Study of Religious Themes in the Manuscripts of Jame'a- al-Tawarikh, *Islamic Art Studies*, 5(10), 77-97.
 Sharifzadeh, A. (1996). *History of Painting in Iran*, Tehran: Hozeh Honari.
 Shayestehfar, M. (2005). *Shiite Art*, Tehran: Institute of Islamic Art Studies.
 Shayestehfar, M. Abdolkarimi, Sh. (2016). Visual Elements of Islam Prophet (PBUH) life Events in Religious Paintings of Jame'a- al-Tawarikh, *Islamic Art Studies*, 12(25), 37- 52.
 Shayestehfar, M. Kian, K. Shayestehfar, Z. (2011). A Thematic Study of the Iconography of the Prophet of Islam (PBUH) in the Painting of the Ilkhanid Period and Jesus Christ in the Late Byzantine Religious Painting, *Islamic Art Studies*, 7(14), 41- 60.
 Tabari, M. J. (2008). *Tarikh al-Umm and al-Muluk (Tarikh al-Tabari)*, (Vol. 3), Research by Muhammad Abul-Fazl Ibrahim, (2nd ed.), Beirut: Dar Al-Turath.
 Tabatabai, M. H. (2011). *Al-Mizan Fi Tafsir Al-Quran*, (Vol. 2 & 6), Beirut: Al-Alame Institute for Publications.
 Tahanavi, M. A. (1996). *Encyclopedia of Technology and Science Terms*, (Vo. 1), Beirut: Library of Lebanon Publishers.
 Tirmidhi, M. I. (1983). *Sunan al-Tirmidhi*, Research and Correction by Abdul Wahab Abdul Latif, (Vol. 5), (2nd ed.), Beirut: Dar al-Fikr.
 Tosi, M. H. (1914). *Al-Amali*, Correction by Al-Bitha Foundation, Qom: Dar al-Thaqafa.
 Vahedi, A. A. (1991). *The Causes of the Revelation*

Comparative Study of the Personality and Figure Representations of Imam Ali(AS) in the Manuscripts of the El-Âsârû' l-bâkiyye Birunî and the Jami' Al-Tawarikh Rashidi¹

Majid Mazidi Sharafabadi²

Received: 2021/09/13

Accepted: 2022/01/09

Abstract

According to the verses of the Qur'an and Islamic traditions, Imam Ali(AS) has many virtues and Iranian painters, in different historical periods, have illustrated his image. In the Manuscripts of the el-Âsârû' l-bâkiyye Birunî and the Jami' al-tawarikh Rashidi belonging to the Ilkhanid period, drawings of him can be seen. Since Âsârû' l-bâkiyye Birunî and the Jami' al-tawarikh Rashidi have scientific-historical and historical content, respectively; various personalities of Imam Ali(AS) have been presented. The importance of this issue has necessitated the present research. The objectives of the research include recognizing the personality traits of Imam Ali(AS) in the Manuscripts of the el-Âsârû' l-bâkiyye Birunî and the Jami' al-tawarikh Rashidi and identifying the influential mentalities in choosing the subject of the drawings related to the Imam in two versions. The questions also include: 1- In the drawings of the manuscripts of the el-Âsârû' l-bâkiyye Birunî and the Jami' al-tawarikh Rashidi, which personality traits of Imam Ali(AS) have been discussed? 2- What is the mentality of choosing the subject of the paintings related to Imam Ali(AS) in the copies of the el-Âsârû' l-bâkiyye Birunî and the Jami' al-tawarikh Rashidi? In the research, library, documentary and pictorial information have been studied in a descriptive-analytical manner with a comparative approach and the samples include 3 drawings of Âsârû' l-bâkiyye Birunî and 2 drawings of the Jami' al-tawarikh Rashidi have been selected in a purposeful and non-probabilistic manner.

In the three pictures examined from the manuscript of the Âsârû' l-bâkiyye Birunî, much attention has been paid to the discussion of the succession of Imam Ali(AS) and his children and the continuation of the path of Imamate by him. Imam Ali(AS) is depicted in one picture with his whole family and in another picture with his children. Imam Ali(AS) had a dignified and calm face in all three paintings, but he has the sword of Zulfiqar with him, and considering that the only armed person with a sword in the paintings of manuscript of the Âsârû' l-bâkiyye Birunî is Imam Ali(AS), it shows paying special attention to the painter has the aspect of warlike personality, courage and most importantly the cultural personality and position of Imam Ali(AS). The Ghadir Khumm incident is the most important event in the Shiite discourse, which is one of the drawings of the Âsârû' l-bâkiyye Birunî. On the day of Ghadir, the Prophet of Islam equated Ali(AS) with his power, personality and dignity, and by the command of God, introduced him as his successor and leader of the Muslims. A cloud can be seen above the head of the Holy Prophet(PBUH), which is called Arhas. Around the heads of all the persons in this painting, a golden halo is seen

1-DOI: 10.22051/JJH.2022.37689.1705

2- PhD student, Department of Comparative and Analytical History of Islamic Art, Faculty of Art, Shahed University, Tehran, Iran.

Email: majid.mazidi@shahed.ac.ir

and it is not a sign of holiness and Imam Ali attracts attention with his Zulfiqar sword. Another image is dedicated to the Mobahela event. This event is very important for the Shiites because the Prophet(PBUH) chose Hazrat Fatima(PBUH) and Ali(AS) from among his companions and elders to face the Christians of Najran, who according to the Shiite discourse, the Ahl-e-Beit of the Prophet(PBUH) are known and from the Shiites' point of view, the event of Mobahela expresses the superior and valuable position of the family of infallibility and purity. In this picture, the Prophet(PBUH), Imam Ali(AS), Hazrat Fatima(PBUH), Hassan(AS) and Hussein(AS) are seen. A piece of cloud can be seen above the head of the Prophet (PBUH) which refers to the same subject of Erhas and this cloud is drawn on the head of 5 people and in a way emphasizes the concept of Ahl-e- Beit and velayat. In this painting, too, the halo of sanctity is seen around all people and is not a sign of sanctity. Double-edged sword of Imam Ali(AS) is illustrated in this painting and the cultural aspect of Imam Ali(AS) and his caliphate and guardianship is emphasized. The encounter of the messengers of the false prophet with the Prophet Muhammad(PBUH) is also the third image of the manuscript of the *Âsârû' l-bâkiyye Birunî* and refers to a man in Yemen who is known as Musaylima Kazzab. In his letter to the Holy Prophet(PBUH), he claimed to be a prophet and considered himself a partner in the rule and rule of the Holy Prophet(PBUH). This picture shows the scene of the messengers of the false prophet facing the Holy Prophet(PBUH). In this work, the cloud above the head of the Prophet(PBUH) refers to Erhas like the previous two paintings, and Imam Ali(AS), Imam Hassan(AS) and Imam Hussein(AS) are depicted in the painting, and Imam Ali(AS) being in the center of the box shows the importance of his role. In this work, halos around the head, like other paintings, are not a sign of sanctity. The presence of Hassanein(AS) in the middle of the box and between Imam Ali(AS) and the Prophet shows the importance of the successor of the Prophet and the continuation of the path of Imamate. Also, the only armed person in the work is Imam Ali (AS) who accompanied double edged Zulfiqar is depicted by the painter. Also, in the manuscripts of the *Jami' al-tawarikh Rashidi*, there is no holy halo around the heads of people and it seems that the personality of the Prophet(PBUH) was more important than Imam Ali(AS) to the painter. In fact, the character of Imam Ali(AS) is not more prominent than other people depicted in the paintings and is only shown as a brave warrior and in the service of the Islamic Army, and Shiite orientation, directional look and Shiite history can not be deduced from it. The first picture which has been dedicated to the subject of sending Imam Ali(AS) and Hazrat Hamza to the mission of the Battle of Badr by the Prophet(PBUH) is one of the most important and influential wars in the history of Islam. This war was the first one between the Muslims and the infidels of Quraysh that took place in the second year after Hijra and is known as the Battle of Badr. Based on the text of the painting, the painter describes the moment when seems that the person sitting in the center of the image and pointing to the people present on the left side of the image is the Prophet (PBUH). The three men are talking to the Prophet (PBUH) and the older person in the center of the stage is apparently Obaid. On the right of the image, two people on horseback are probably Hamza and Imam Ali(AS). Imam Ali (AS), like the other people in the picture, has a spear in his hand and according to the narration of the book, he has volunteered for war. In this picture, the figures of the people and horses of the two people on the right are larger than the others, and thus they are distinguished from the rest of the Prophet's troops; but the painter did not emphasize the outstanding of the Prophet(PBUH) in this painting and the halo around the head of any person is not seen and in the portraits of the soldiers there is no prominent state. The second image also refers to the battle of Badr, and this image shows the battle between Ansar and Quraysh. The painter has shown the courage and bravery of these warriors by depicting Hamza, Ali(AS) and Obaida. The figure riding a horse in the middle of the painting is Imam Ali(AS) and is depicted with full military clothes and tools, killing the person in front of the image. Here, the sword of Imam Ali(AS) is more visible than other weapons of the warriors and shows the importance of the sword-wielding power of Imam Ali(AS). A noteworthy point in the painting is the lack of double-edged sword of Imam Ali(AS). But the Hazrat is splitting one of the enemies of Islam into two, and the state of the characters and the horses is illustrated in such a way that it seems that the defeated enemy is escaping from Imam Ali(AS) on horseback. Because the riders are not face to face and the enemy is sitting on the horse in the opposite position, which is a bit irrational.

In general, the results show that in the manuscript of the *Âsârû' l-bâkiyye*, Imam Ali(AS), his successors, guardians, his children and the continuation of the path of Imamate, as well as the personality of Imam Ali(AS)'s family man have also been discussed and Imam Ali(AS) has not been distinguished from others in the manuscript of the *Jami' al-Tawarikh Rashidi*, and the painter has portrayed Imam Ali(AS) as one of the brave and capable warriors of the Islamic Army. Also, the painters of these manuscripts have paid special attention to Shiite themes in the Historical-scientific manuscript of *Âsârû' l-bâkiyye*. Therefore, the family of Imam Ali (AS) and the discussion of his successor and guardianship have been given more importance and the aspect of warfare and his cultural personality can also be seen in these paintings. It should be noted that according to the text of manuscript of *Âsârû' l-bâkiyye Birunî*, the painter has considered events such as Ghadir Khumm, Mubahila and the occurrence of the Prophet Muhammad(PBUH) and the messengers of the false prophet, While the painter in the historical manuscripts of the *Jami' al-Tawarikh*, based on the historical text, has had a documentary view of events and has paid more attention to the fighting character of Imam Ali(AS) and there is no sign of highlighting his character in the paintings.

Keywords: Personality of Imam Ali(AS), Ilkhanid Painting, *El- Âsârû' L-Bâkiyye Birunî*, *Jami' Al-Tawarikh Rashidi*.